

Pela, Włodzimierz

Wnętrza Barbakanu udostępnione publiczności

Almanach Muzealny 6, 325-327

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WYDARZENIA

WNĘTRZA BARBAKANU UDOSTĘPNIONE PUBLICZNOŚCI

Warszawski Barbakan wzniesiono w 1548 r. jako ostatni element systemu obronnego Bramy Nowomiejskiej chroniącej od północy dostępu do Starego Miasta. Jego projektantem był prawdopodobnie Jan Baptysta Weneccjanin. Barbakan był potężną, wysuniętą przed fosę basteją przejazdową, w korpusie której mieściły się dwie kondygnacje: w dolnej znajdowały się strzelnice artyleryjskie i przejazd, w górnej – zamknięty kryty ganek z okrągłymi okienkami strzelniczymi wychodzącymi na obie strony budowli. Ciekawym elementem architektonicznym była wieńcząca cały obiekt attyka (ścianka nad gzymssem koronującym zasłaniająca dach). Barbakan połączony był z zewnętrznym murem obronnym niewyodrębnioną szczytą stojącą na dwuprzęsłowym moście ceglany wsparty na ostrołukowych arkadach. Z filarów mostu wyrastały na trompach cztery półokrągłe trzykondygnacyjne baszty ze strzelnicami.

Wzmocniona Barbakanem Brama Nowomiejska chroniła miasto przez dwa następne stulecia, odegrała też zapewne znaczną rolę w okresie walk ze Szwedami i Siedmiogrodzianami w połowie XVII w. Jest jednak swoistym paradoksem, iż rozbudowa Barbakanu nastąpiła w czasie, kiedy średniowieczny system obronny Starego Miasta, ze względu na powszechne zastosowanie broni palnej, powoli tracił swoje znaczenie militarne i stopniowo następowała jego degradacja. Nie bez znaczenia była tu także konieczność usprawnienia systemu komunikacyjnego zamkniętego pierścieniami murów Starego Miasta z innymi dzielnicami wymuszająca przebicie i wybudowanie nowych bram i furt. Powstawanie nowych budynków, ich ekspansja na teren międzymurza i dawnej fosy sprawiała, iż kamienice mieszczańskie systematycznie wchłaniały mury obronne. Rozbierano także fragmenty murów przeszkadzające w codziennym życiu. Los ten nie ominął Bramy Nowomiejskiej i Barbakanu. Zaniedbane i niszczące mury zaczęto rozbierać w XVIII w. W 1702 r. z powodu pęknięć i zarysowań rozebrano ich najstarszą część – pamiętającą wiek XIV średniowieczną wieżę. W w. XIX widoczne już były tylko fragmenty Barbakanu, które znamy z ilustracji i fotografii. Do XX w. zachowała się tylko jego północna część wchłonięta przez kamienicę przy ul. Nowomiejskiej 24.

Jednak już przed II wojną światową, w trakcie prac konserwatorskich prowadzonych w latach 1936-1938 pod kierunkiem Jana Zachwatowicza, mających na celu przywrócenie murów obronnych dawnej świetności, odsłonięto południowo-zachodnią część Barbakanu z mostem wylaniającym się ze zrekonstruowanej fosy. Przekazanie obiektu społeczeństwu Warszawy nastąpiło 10 października 1938 r. Wydarzenie miało uroczysty charakter, brali w nim udział przedstawiciele władz miejskich i państwowych: prezydent Warszawy Stefan Starzyński i Generalny Inspektor Sił Zbrojnych marszałek Polski Edward Rydz-Śmigły.

Po zakończeniu wojny, w latach 1953-1954 nastąpiła pełna rekonstrukcja Barbakanu (z wyłączeniem zachowanego fragmentu północnego), nie odbudowano natomiast części szyi od strony miasta oraz starszych od niego bram z XIV i XV w.

Barbakan stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów murów obronnych Starego Miasta, ale niestety znanym tylko od zewnątrz. Jego wnętrze, kryjące długi wąski korytarz oraz dwie kondygnacje baszt ze strzelnicami, przez 50 lat pozostawało prawie niedostępne. Rzadko wykorzystywano wnętrze Barbakanu jako miejsce informacji turystycznej czy sprzedaży pamiątek. Sytuacja ta zmieniła się dopiero w 2004 r., kiedy to Zarząd Terenów Publicznych – Oddział Śródmieście opiekujący się zabytkiem z ramienia samorządowych władz miasta powierzył jego zagospodarowanie Muzeum Historycznemu m. st. Warszawy.

Od tego momentu, przez ostatnie pięć lat, Muzeum Historyczne udostępnia szerokiej publiczności zabytkowe wnętrze Barbakanu, wzbogacone o prezentację dwóch ekspozycji. Pierwsza z nich promuje Stare Miasto w Warszawie jako pomnik światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO, druga natomiast pokazuje dzieje murów obronnych Starej Warszawy. Obie ekspozycje udostępnione są w polskiej i angielskiej wersji językowej.

Zajmująca część trzeciej kondygnacji ekspozycja *Stare Miasto – pomnik światowego dziedzictwa kulturalnego* wyjaśnia powody, dla których Stare Miasto wpisano na listę światowego dziedzictwa, w krótkiej formie przedstawia historię i znaczenie Starego Miasta, zniszczenia wojenne oraz jego odbudowę. Towarzyszy jej katalog o tym samym tytule, traktujący problem znacznie szerzej. Wydany został w sześciu wersjach językowych: polskiej, angielskiej, niemieckiej, włoskiej, francuskiej i rosyjskiej.

Kondygnacje drugą i trzecią zajmuje druga wystawa *Mury obronne Starej Warszawy*, która jest opowieścią o historii powstania murów obronnych Starego Miasta (ilustrowaną licznymi przekazami ikonograficznymi począwszy od końca XVI w.), ich zaniku i zabudowie, a następnie o początkach ich badań i restytucji zapoczątkowanej przed II wojną światową. Ekspozycję wzbogacono o modele wielu strategicznych elementów dawnych murów, obecnie nieistniejących (pokazano m.in. różne etapy rozwoju Bramy Krakowskiej, Nowomiejskiej, Bramę Poboczną i Wieżę Marszałkowską). Zrekonstruowano także ubiory obrońców murów obronnych i miasta z XIV, XV i XVII w. Pokazano je na realistycznie wykonanych manekinach wraz z replikami używanej w tym czasie broni.

1. Fragment ekspozycji w Barbakanie

Wystawie towarzyszy publikacja o tym samym tytule, bogato ilustrowana, wydana w wersji polskiej i angielskiej.

Wystawa jest czynna od 1 maja do 30 października (czyli w sezonie turystycznym) codziennie w godzinach 11-18. W okresie zimowym wewnątrz Barbakanu ze względu na brak ogrzewania, jest nieczynne, aczkolwiek istnieje możliwość jego obejrzenia po uzgodnieniu terminu z dyrekcją Muzeum Historycznego.

Barbakan wraz z prezentowanymi wystawami bierze corocznie udział w „Nocy Muzeów”.

Włodzimierz Pela